

Sygn. akt II CSKP 995/22

POSTANOWIENIE

Dnia 8 lipca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Ewa Stefańska (przewodniczący)

SSN Jacek Widło (sprawozdawca)

SSN Kamil Zaradkiewicz

w sprawie z wniosku J. Z.
przy uczestnictwie K. Ł.
o podział majątku wspólnego i zniesienie współwłasności,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 8 lipca 2022 r.,
skargi kasacyjnej uczestnika postępowania
od postanowienia Sądu Okręgowego w T.
z dnia 7 października 2020 r., sygn. akt VIII Ca [...],

1. oddala skargę kasacyjną;

2. ustala, że wnioskodawca i uczestnik ponoszą koszty postępowania związane ze swoim udziałem w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 18 lutego 2020 r. Sąd Rejonowy w T. w sprawie sygn.

I Ns [...], z wniosku J. Z. z udziałem K. Ł. o podział majątku wspólnego:

I. Ustalił, że w skład majątku wspólnego J. Z. i K. Ł. wchodzi wyłącznie następujące nieruchomości i dokonał ich podziału:

1. nieruchomość położoną w D. (gmina K.) o numerze działki [...]2 o powierzchni 1 ha, dla której Sąd Rejonowy w L. prowadzi księgę wieczystą o numerze [...]2, o wartości 51 000 zł i przyznał ją na wyłączną własność K. Ł.,
2. nieruchomość zabudowaną położoną w K. na działkach numer 77/10, 77/12, 77/13 o powierzchni łącznej 2,1835 ha, dla której Sąd Rejonowy w L. prowadzi księgę wieczystą o numerze [...]8 o wartości 402 800 zł i przyznał ją na wyłączną własność K. Ł.,
3. nieruchomości położone w O., gm. B. o numerach działek:
 - a) 106/45 o powierzchni 0,2605 ha, dla której Sąd Rejonowy w N. prowadzi księgę wieczystą o numerze [...]0,
 - b) 106/38 o powierzchni 0,2237 ha, dla której Sąd Rejonowy w N. prowadzi księgę wieczystą o numerze [...]1,
 - c) 106/31, 106/37, 106/47 o powierzchni łącznej 0,5182 ha w udziałach 2/18, dla której Sąd Rejonowy w N. prowadzi księgę wieczystą o numerze [...]3, o łącznej wartości 144 000 zł i przyznał je na wyłączną własność K. Ł.,
4. nieruchomość położoną w T. przy ul. K. lokal numer [...] o powierzchni 34,46 m², dla której Sąd Rejonowy w T. prowadzi księgę wieczystą o numerze [...]6, wraz z udziałem w gruncie oraz częściach wspólnych nieruchomości budynkowej wyrażającym się ułamkiem 3446/40086 ([...]23), o wartości 144 900 zł i przyznał ją na wyłączną własność J. Z.,
5. nieruchomość położoną w T. przy ul. K. o powierzchni 97,65 m², dla której Sąd Rejonowy w T. prowadzi księgę wieczystą o numerze [...]0, wraz z udziałem w gruncie oraz częściach wspólnych nieruchomości budynkowej wyrażającym się ułamkiem 9765/451320 ([...]03) oraz z pomieszczeniami przynależnymi piwnicą i garażem, o wartości 361 900 zł i przyznał ją na wyłączną własność J. Z.,
6. udział w nieruchomości położonej w T. przy ul. Ś., numer działki 510/15, wyrażający się ułamkiem 1700/395606, dla którego Sąd Rejonowy w T. prowadzi księgę wieczystą o numerze [...]4, o wartości 24 500 zł i przyznał go na wyłączną własność J. Z.,

II. Zasadził od K. Ł. na rzecz J. Z. kwotę 33 250 zł tytułem dopłaty z tytułu wyrównania udziałów w nieruchomości opisanych w punkcie I postanowienia, płatną w terminie 14 dni od dnia uprawomocnienia orzeczenia w niniejszej sprawie, z ustawowymi odsetkami za opóźnienie na wypadek opóźnienia w płatności.

III. Zniósł współwłasność nieruchomości położonej w T. przy ul. S. lokal nr [...], o powierzchni 45,90 m², dla której Sąd Rejonowy w T. prowadzi księgę wieczystą o numerze [...]1/3, o wartości 253 800 zł, w ten sposób, że przyznał nieruchomość wraz z udziałem w częściach wspólnych budynku na wyłączną własność J. Z.. Zasadził od J. Z. na rzecz K. Ł. kwotę 50 760 zł tytułem spłaty udziału 2/10 w przedmiotowej nieruchomości, płatną w terminie 14 dni od dnia uprawomocnienia orzeczenia w niniejszej sprawie, z ustawowymi odsetkami za opóźnienie na wypadek opóźnienia w płatności.

IV. Ustalił, że w skład majątku wspólnego J. Z. i K. Ł. wchodzi wyłącznie następujące ruchomości i dokonał ich podziału zgodnie ze wskazanym stanem posiadania:

1. samochód osobowy marki V. nr rej. [...] nr ramy [...] o wartości - 80 000 zł i przyznał na wyłączną własność K. Ł.;
2. samochód osobowy marki O. o nr rej. [...] nr ramy [...], o wartości 4 000 zł i przyznał na wyłączną własność K. Ł.;
3. samochód osobowy marki F. o numerze rejestracyjnym [...] nr ramy [...] o wartości 22 000 zł i przyznał na wyłączną własność J. Z..
4. ruchomości znajdujące się w domu w K. szczegółowo wymienione na k. 1558 akt, o łącznej wartości 33 686 zł i przyznał na wyłączną własność uczestnika K. Ł..
5. ruchomości znajdujące się w nieruchomości w W. szczegółowo wymienione na k. 1558 akt, o łącznej wartości 6200 zł i przyznał na wyłączną własność uczestnika K. Ł..
6. ruchomości znajdujące się w nieruchomości przy ul. K. w T. szczegółowo wymienione na k. 1558 - 1558 v akt, o łącznej wartości 14 300 zł i przyznał na wyłączną własność J. Z.;

7. ruchomości znajdujące się w nieruchomości położonej w T. przy ul. K. szczegółowo wymienione na k. 1558 akt, o łącznej wartości 1200 zł i przyznał na wyłączną własność J. Z.;

8. pozostałe ruchomości znajdujące się w posiadaniu wnioskodawczynie szczegółowo wymienione na k. 1558 akt o łącznej wartości 4 200 zł i przyznał je na wyłączną własność J. Z.

V. Zasądził od K. Ł. na rzecz J. Z. kwotę 41 093 zł, płatną w terminie 14 dni od dnia uprawomocnienia postanowienia, z ustawowymi odsetkami za opóźnienie, tytułem wyrównania udziałów wg wartości podzielonych ruchomości.

VI. Ustalił, że w skład majątku wspólnego J. Z. i K. Ł. wchodzi wyłącznie następujące środki pieniężne, papiery wartościowe i wierzytelności i pozostawił je we własności według poniżej wskazanego stanu posiadania:

1. kwota 5 000 zł pobrana przez J. Z. tytułem odszkodowania za zniszczony samochód O.,

2. środki pieniężne znajdujące się w [...] Bank [...]: (w posiadaniu uczestnika)

1. łącznie w PLN: 260 309,98 zł:

a) Lokata [...] 1189 -51 925,28 zł,

b) Lokata [...] 4859 -20 196,53 zł,

c) Lokata [...] 6000 - 15 145,14 zł,

d) Lokata [...] 3148 -20 174,05 zł.

e) Lokata [...] - 80 573,44 zł,

f) Lokata [...] -20 021,85 zł,

g) Rachunek bieżący [...] - 52 263,74 zł, na który został przelany kredyt we frankach, kwota pierwotna pomniejszona o 108 000 zł do rozliczeń, a także o kwotę 29 000 zł przelaną z konta działalności gospodarczej,

h) Rachunek bieżący [...] ([...]) - 9,95 zł,

3. łącznie w CHF: 1724,06 CHF-rachunek bieżący [...] - [...], tj. 6882,61 zł (kurs średni CHF wg NBP 3,9921 zł)- w posiadaniu uczestnika,

4. łącznie w EURO - [...]: 1264,86 euro - rachunek bieżący [...], tj. 5375,90 zł (kurs średni EURO 4,2502 zł wg NBP)- w posiadaniu uczestnika,
5. łącznie w USD: 1783,31 USD-rachunek bieżący [...] - [...], tj. 6988,61 zł (kurs średni USD 3,9189 zł wg NBP) - w posiadaniu uczestnika,
6. środki pieniężne w [...] (w posiadaniu wnioskodawczynie) - rachunek bieżący 12 694,48 zł,
7. środki pieniężne w [...] Bank [...] (w posiadaniu uczestnika), łącznie: 9 213,02zł,
8. środki pieniężne w [...] Banku - łącznie: 1120,46 zł (w posiadaniu uczestnika)
9. środki pieniężne w [...] Bank(w posiadaniu uczestnika), łącznie101 019,87 zł,
10. środki znajdujące się na polisach w A. [...] (w posiadaniu uczestnika), łącznie 45 763,65 zł,
11. środki znajdujące się na polisach w [...] TU. SA, łącznej wartości 255 221,45 zł (w posiadaniu uczestnika),
12. środki zgromadzone przez K. Ł. w Otwartych Funduszach Emerytalnych w wysokości na dzień 1 marca 2012 r. - [...] OFE - łączna wartość jednostek rozrachunkowych na rachunku - 77 127,48 zł (w posiadaniu uczestnika),
13. aktywa związane z prowadzoną przez uczestnika działalnością gospodarczą o nazwie C. wg stanu aktywów na dzień 1.03.2012 r. - tj. 68 723,67 zł (w posiadaniu uczestnika),
14. aktywa związane z prowadzoną przez wnioskodawczynię działalnością gospodarczą o nazwie „[...]Stomatologiczna” przy ul. K. w T. na dzień 1 marca 2012 r. - do rozliczenia 0 zł,
15. środki pieniężne otrzymane z ARMiR (od połowy 2014 roku) w wysokości 19 069,51 zł (w posiadaniu uczestnika),
16. środki pieniężne w wysokości 15 000 zł z tytułu sprzedaży akcji A. (w posiadaniu uczestnika);
- VII. Zasądził od K. Ł. na rzecz J. Z. kwotę 427 060,87 zł w terminie 14 dni od dnia uprawomocnienia postanowienia w niniejszej sprawie, z odsetkami

ustawowymi za opóźnienie, tytułem dopłaty celem wyrównania udziałów w środkach pieniężnych, papierach wartościowych, aktywach opisanych w punkcie V postanowienia.

VIII. Zasądził od J. Z. na rzecz K. Ł. kwotę 258 780 zł w terminie 14 dni od dnia uprawomocnienia postanowienia w niniejszej sprawie, z odsetkami ustawowymi za opóźnienie, tytułem zwrotu nakładów związanych ze spłatą przez uczestnika K. Ł. hipotecznego kredytu bankowego

IX. Przyznał po części K. Ł. i J. Z. wierzytelność wynikającą z roszczenia zawartego w pozwie przeciwko P. [...] sp. z o.o. w W..

X. Zasądził od J. Z. na rzecz K. Ł. kwotę 3 067,20 zł tytułem zwrotu nakładu (na zakup pieca do nieruchomości położonej w T. ul. K.), płatną w terminie 14 dni od dnia uprawomocnienia orzeczenia w niniejszej sprawie, z ustawowymi odsetkami za opóźnienie na wypadek opóźnienia w płatności.

Sąd pierwszej instancji oddalił wnioski w pozostałej części oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania.

Sąd Rejonowy ustalił, że iż J. Z. Ł. oraz K. Ł. zawarli związek małżeński [...] 1992 r. w T. przed Kierownikiem Urzędu Stanu Cywilnego w T., zapisany pod numerem aktu [...] /1992. Ich stosunki majątkowe podlegały ustrojowi wspólności ustawowej. Dnia 1 marca 2012 r. strony zawarły przed B. G., notariuszem w T. umowę majątkową małżeńską, zgodnie z którą z dniem 1 marca 2012 r. ustanowili w swoim małżeństwie ustrój rozdzielności majątkowej.

Poza sporem pozostawała okoliczność jakie nieruchomości wchodziły w skład majątku wspólnego wnioskodawczyni, które zostały nabyte w czasie trwania majątkowej wspólności ustawowej między stronami:

1. Nieruchomość położona w miejscowości D., gmina K., powiat I., województwo [...] numer działki 16/2, o powierzchni 1 ha, dla której Sąd Rejonowy w L. prowadzi KW numer [...] /2 o wartości 51.000- Sąd postanowił nieruchomość przyznać na rzecz wnioskodawcy, który wnosił o to w pierwszej wersji żądań wniosku.

2. Nieruchomość położona w miejscowości K., zabudowana domem jednorodzinnym, gmina C., województwo [...] numer działki 77/10, 77/12, 77/13 o pow. 2,1835 ha, dla której Sąd Rejonowy w L. prowadzi KW numer [...]8 o wartości 402 800,00 zł. Sąd postanowił przyznać nieruchomość wnioskodawcy, który o to wnosił w pierwotnym wniosku, albowiem nieruchomość ta stanowi jego centrum życiowe, zaspokaja jego potrzeby mieszkaniowe. Nadto od 2014 roku wyłącznie uczestnik zamieszkuje w tej nieruchomości, poczynił na nią nakłady, podział zatem także tego składnika następuje zgodnie ze stanem posiadania.

3. Nieruchomość położona w miejscowości O., gm. B. województwo [...], numer działki: 106/45, o powierzchni 0,2605 ha, dla której Sąd Rejonowy w N. prowadzi KW numer [...]0, 106/38, o powierzchni 0,2237 ha, dla której Sąd Rejonowy w N. prowadzi KW numer [...]1, 106/31, 106/37, 106/47 o powierzchni 0,5182 ha w udziale w wysokości 2/18, dla której Sąd Rejonowy w N. prowadzi KW numer [...]3 o łącznej wartości 144.000 zł.

Sąd Rejonowy wskazał, iż nieruchomość ta była nieruchomością sporną w zakresie jej przydziału, bowiem zarówno wnioskodawczyni, jak i uczestnik chcieli ją otrzymać w niniejszym postępowaniu. Sąd rozważał przesłanki przemawiające za przyznaniem jednej ze stron przedmiotowej nieruchomości. Sąd Rejonowy, z uwagi na przeprowadzane przez uczestnika prace na terenie tej nieruchomości podjęte celem zachowania jej dobrego stanu, uznał, że to uczestnik będzie efektywnie zarządzał nieruchomością. Uczestnik poświęcał jej dużo czasu, natomiast wnioskodawczyni, z przyczyn od niej niezależnych, nie mogła sobie na to pozwolić, gdyż aktywnie prowadzi swoją działalność zawodową, która wymaga jej obecności w T., a co za tym idzie nie będzie mogła zajmować się siedliskiem w sposób gwarantujący jego dobrą kondycję i rozwój. Z tych powodów Sąd przyznał opisaną nieruchomość na wyłączną własność uczestnika.

4. Nieruchomość położona w T. przy ul. K. lok. [...], o powierzchni 34,4600 m², dla której Sąd Rejonowy w T. prowadzi KW numer [...]8 o wartości 144 900 zł.

Nieruchomość ta stanowiła kwestię sporną pomiędzy stronami - zarówno uczestnik, jak i wnioskodawczyni wnioskowali o przyznanie jej na własność. Zdaniem Sądu pierwszej instancji wobec koncentracji centrum życiowego

wnioskodawczynie w T., a także mając na uwadze celowość równomiernego podziału nieruchomości między strony postępowania, uznał, że nieruchomość należało przyznać wnioskodawczynie. Zdaniem Sądu Rejonowego, wnioskodawczynie w większym stopniu zajmuje się lokalem (faktycznie lokal zamieszkiwany jest przez syna stron), a ponadto wnioskodawczynie od początku postępowania wykazywała większe zainteresowanie lokalem. Sąd przyznając wnioskodawczynie powyższy lokal miał również na uwadze związek emocjonalny J.Z. z tą nieruchomością.,

5. Nieruchomość położona w T., przy ul. K. , o powierzchni 97,6500 m², wraz z miejscem garażowym i piwnicą, dla której Sąd Rejonowy w T. prowadzi KW numer [...]0 o wartości 361 900 zł.

Nieruchomość została przyznana wnioskodawczynie, zgodnie z jej żądaniem; uczestnik nie wnosił o przyznanie jemu tej nieruchomości na jego własność.

6. Nieruchomość położona w T. przy ul. Ś., numer działki 510/15, w wysokości udziału 1700/395606, dla której Sąd Rejonowy w T. prowadzi KW numer [...]4 o wartości 24 500 zł. Sąd przyznał opisaną nieruchomość na wyłączną własność J.Z., albowiem wobec przyznania jej nieruchomości mieszkalnych położonych w T. w większym stopniu może okazać się jej przydatna.

Z tytułu dopłat związanych z podziałem nieruchomości stron stanowiących uprzednio ich majątek wspólny Sąd Rejonowy dokonał następujących rozliczeń: wnioskodawczynie otrzymała nieruchomości warte łącznie 531 300 zł (144 900 zł + 361 900 zł+ 24 500 zł), zaś uczestnik łącznie 597 800 zł (51 000 zł + 402 800 zł + 144 000 zł). Łączna wartość nieruchomości stron (wchodzących uprzednio do ich majątku wspólnego) wyniosła 1 129 100 zł, z czego każdej ze stron należna kwota 564 550 zł. Wnioskodawczynie otrzymała dopłatę, albowiem dla wyrównania wartości jej udziału należna jej była kwota 33 250 zł.

Apelację od tego orzeczenia złożył uczestnik postępowania, zaskarżając postanowienie w części, tj. pkt I ppkt 5, pkt II, pkt III, pkt IV, pkt V ppkt I, pkt V ppkt 2.1, pkt V ppkt 6, pkt V ppkt 7, pkt V ppkt 11, pkt V ppkt 12, pkt V ppkt 13, pkt V ppkt 15, pkt VI, pkt VII, pkt VIII, pkt X, pkt XI, zarzucając zaskarżonemu

postanowieniu naruszenie przepisów postępowania oraz przepisów prawa materialnego.

Rozpoznając apelację Sąd Okręgowy uzupełnił materiał dowodowy i przeprowadził uzupełniający dowód z opinii biegłego, na podstawie którego zaktualizował wartość majątku ulegającego podziałowi.

Postanowieniem z 7 października 2020, Sąd Okręgowy w T.:

1. zmienił zaskarżone postanowienie w punktach:

a/ I o tyle, że wartość opisanej w tym punkcie nieruchomości ustalił na kwotę 388 500 zł (trzysta osiemdziesiąt osiem tysięcy pięćset złotych);

b/ II o tyle, że obniżyć zasądzoną w tym punkcie kwotę 33 250 zł do kwoty 19 950 zł (dziewiętnaście tysięcy dziewięćset pięćdziesiąt złotych);

c/ III o tyle, że wartość opisanej w tym punkcie nieruchomości ustalił na kwotę 272 000 zł (dwieście siedemdziesiąt dwa tysiące) i w miejsce zasądzonej w tym punkcie kwoty 50 760 zł zasądzić kwotę 54 400 zł (pięćdziesiąt cztery tysiące czterysta złotych);

d/ IV p. pkt 1 o tyle, że wartość opisanej w tym punkcie ruchomości ustalił na kwotę 28 800 zł (dwadzieścia osiem tysięcy osiemset złotych);

e/ IV p. pkt 2 o tyle, że wartość opisanej w tym punkcie ruchomości ustalił na kwotę 200 zł (dwieście złotych);

h/ IV p. pkt 3 o tyle, że wartość opisanej w tym punkcie ruchomości ustalił na kwotę 14 100 zł (czternaście tysięcy sto złotych);

g/ IV i ustalił, że przy ul. K. w T. znajdują się dwie szafy w garderobie - wartości 2000 zł, a łączna wartość ruchomości znajdujących się w tym mieszkaniu wynosi 15 300 zł

h/ IV ustalił wartość zastłony na kwotę 1000 zł, a łączna wartość ruchomości na kwotę 5 100 zł i w miejsce zasądzonej w punkcie IV kwoty 41 093 zł tytułem rozliczenia wartości ruchomości wchodzących w skład majątku wspólnego zasądził kwotę 16 593 zł (szesnaście tysięcy pięćset dziewięćdziesiąt trzy złote);

i/ pkt 1 o tyle, że w miejsce ustalonej kwoty 5000 zł ustalił kwotę 5 700 zł (pięć tysięcy siedemset złotych) odszkodowania;

j/ V p. pkt 11. „b” o tyle, że w miejsce ustalonej kwoty 226 476 zł ustalił kwotę 203 354,31 zł (dwieście trzy tysiące trzysta pięćdziesiąt cztery złote i 31/100);

k/ V p. pkt 12 i nadał mu brzmienie: środki zgromadzone:

a/ przez uczestnika postępowania K. Ł. w G. Otwartym Funduszu Emerytalnym na rachunku o numerze [...] w ilości 49,5% z 2.406.4737 jednostek rozrachunkowych o wartości jednostki rozrachunkowej 36,32 zł na dzień 1 marca 2012 roku i przyznał na własność wnioskodawczym J. Z. tych jednostek;

b/ środki zgromadzone przez uczestnika K. Ł. w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. przekazanych na jego subkonto w tym Oddziale z G. Otwartego Funduszu Emerytalnego w ilości 51,5% jednostek umorzonych w tym funduszu w dniu 31 stycznia 2014 roku przekazanych do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o wartości 48 654,34 zł i przyznał wnioskodawczym J. Z. określoną wartości tych umorzonych jednostek na jej indywidualne subkonto;

VI o tyle, że w miejsce zasądzonej kwoty 427 060,87 zł zasądził kwotę 377 592,20 zł;

uchyli pkt VIII i nadać kolejnym punktom numerację: pkt. IX-VIII, pkt X-IX i pkt XI -X;

2. zasądził od uczestnika postępowania K. Ł. na rzecz wnioskodawczym J. Z. kwotę 238,27 zł tytułem wydatków poniesionych przez wnioskodawczynię na rzecz nieruchomości opisanej w punkcie I pkt 3 postanowienia.

W pozostałej części apelacja została oddalona.

Zdaniem Sądu Odwoławczego apelacja okazała się częściowo usprawiedliwiona, choć nie wszystkie zarzuty w niej podniesione zasługiwały na uwzględnienie. Sąd Okręgowy dzieląc, co do zasady ustalenia faktyczne i ocenę prawną sądu pierwszej instancji zweryfikował wartość poszczególnych składników majątkowych podlegających podziałowi, skorygował je i następnie zweryfikował wysokość spłat i dopłat.

W zakresie zarzutów podnoszonych w skardze kasacyjnej, dotyczących środków pieniężnych w kwocie 292 588,13 zł z tytułu przyznanego wnioskodawczyni dofinansowania projektu nr [...] stanowiącego majątek wspólny stron, jak to określił wnioskodawca tj. ekspektatywę otrzymania dofinansowania, która powstała w czasie trwania wspólności majątkowej, natomiast została wypłacona po zniesieniu wspólności małżeńskiej, Sąd Okręgowy stwierdził, że z przepisów o ustawowej wspólności majątkowej wynika, że powstaje ona z chwilą zawarcia małżeństwa (art. 31 k.r.o.) i obejmuje przedmioty majątkowe nabyte w czasie jej trwania przez oboje małżonków lub przez jednego z nich. Natomiast przedmioty majątkowe nabyte już przez byłych małżonków, nawet wspólnie, nie stanowią dorobku i w konsekwencji nie wchodzi w skład wspólności ustawowej.

Sąd Odwoławczy powołał się na orzecznictwo dotyczące sytuacji m. in., w których już po ustaniu wspólności ustawowej nastąpił przydział spółdzielczego prawa do lokalu, powstały z realizacji oczekiwania małżonków na przydział wspólnego mieszkania, a więc ekspektatywa spółdzielczego prawa do lokalu. Zdaniem Sądu odwoławczego cechą charakterystyczną konstrukcji ekspektatywy (oczekiwania prawnego) jest to, że uprawnienia mogą w określonym momencie ulegać przekształceniu w konkretne prawo wspólne, co ma miejsce w przypadku istnienia małżeńskiej wspólności majątkowej. W świetle dotychczasowego orzecznictwa, ukształtowanego na tle różnych stanów faktycznych, wspólna ekspektatywa i związana z nią możliwość uzyskania mieszkania wchodzi do majątku wspólnego. Charakter ekspektatywy, jako swego rodzaju uprawnienia, uzasadnia wniosek, że w tej sytuacji należy odstąpić od zasady, że po ustaniu wspólności majątkowej nie można już nabyć rzeczy na prawach tej wspólności. Ze względu na wspólne oczekiwanie prawne przydział na rzecz jednego tylko małżonka z reguły naruszałby prawa współmałżonka Sąd Odwoławczy wskazał, że w dotychczasowym orzecznictwie przyjmowano założenie, że ustanie wspólności ustawowej nie może stwarzać dla jednego z byłych małżonków sytuacji korzystniejszej tylko dlatego, że przydział nastąpił po zmianie ustroju prawnego. Takie stanowisko aktualne jest również w nowszym orzecznictwie. Sąd Okręgowy odniósł się do kwestii, w jakiej chwili powstaje ekspektatywa, będąca prawnym oczekiwaniem na nabycie konkretnego prawa. Uznał, że tylko wówczas, gdy

ekspektatywa powstała w czasie trwania wspólności majątkowej, zarówno ona sama, jak i powstałe w wyniku jej realizacji prawo może być zaliczone do majątku wspólnego, choćby do przekształcenia ekspektatywy w konkretne podmiotowe prawo doszło już po ustaniu wspólności. Nie może ulegać wątpliwości, że aby powstała ekspektatywa, spełnione muszą być określone, właściwie dla prawa, w które może się ona przekształcić, warunki. Z reguły warunki te polegają na dokonaniu określonej wpłaty, złożeniu stosownego wniosku, podpisaniu umowy.

W przedmiotowej sprawie, w ocenie Sądu Odwoławczego, w dniu 1 czerwca 2010 r. uczestniczka prowadząca Indywidualną Praktykę Stomatologiczną J. Z. – Ł. złożyła do Urzędu Marszałkowskiego wniosek o dofinansowanie projektu. W ocenie Sądu Okręgowego sama czynność złożenia wniosku nie spowodowała powstania ekspektatywy dofinansowania. O powstaniu ekspektatywy można mówić ewentualnie od momentu podpisania umowy o dofinansowanie, tj. od 13 listopada 2013 r. Czynność ta miała miejsce po ustaniu między stronami ustawowej wspólności majątkowej.

Co więcej, uzyskane w wyniku dofinansowania środki pieniężne nie miały na celu zaspokojenia potrzeb rodziny, lecz miały zostać spożytkowane na potrzeby prowadzonej przez wnioskodawczynię działalności gospodarczej.

W tym stanie rzeczy, w ocenie Sądu Okręgowego, Sąd Rejonowy prawidłowo uznał, że uzyskane w wyniku dofinansowania środki pieniężne weszły w skład majątku osobistego wnioskodawczynie.

W zakresie uzasadnienia dotyczącego rozstrzygnięcia o środkach pieniężnych (dopłaty bezpośrednie do gruntów rolnych) otrzymanych przez uczestnika z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w wysokości 19 069,51 zł, Sąd Okręgowy powołał się na orzecznictwo Sądu Najwyższego w świetle, którego małżonkowie muszą podzielić się dopłatami unijnymi do gospodarstwa rolnego, otrzymanymi już po rozwodzie, a przed podziałem majątku. O tym, w jakiej części przypadną im te dopłaty, decyduje zawsze sąd. Okoliczność, iż współwłaściciel rzeczy nie posiada jej ani nie realizuje w drodze roszczenia swojego uprawnienia do współposiadania rzeczy lub posiadania wyodrębnionej części rzeczy, nie stanowi przeszkody do domagania się przez tego

współwłaściciela partycypowania proporcjonalnie do przysługującego mu udziału, w dochodach z rzeczy, jeśli przynosi ona dochody. W ocenie Sądu Odwoławczego, Sąd w postępowaniu działowym dokonuje rozliczeń z tytułu posiadania przedmiotów należących do majątku objętego wspólnością, pobranych pożytków i innych przychodów, a także poczynionych na ten majątek nakładów i spłaconych długów w okresie między ustaniem wspólności a dokonaniem podziału majątku wspólnego. Okoliczność, iż współwłaściciel rzeczy nie posiada jej ani nie realizuje w drodze roszczenia swojego uprawnienia do współposiadania rzeczy lub posiadania wyodrębnionej części rzeczy, nie stanowi przeszkody do domagania się przez tego współwłaściciela partycypowania, proporcjonalnie do przysługującego mu udziału, w dochodach z rzeczy, jeżeli przynosi ona dochody.

Od postanowienia Sądu Okręgowego w T. z 7 października 2020 r., skargę kasacyjną wywiódł uczestnik postępowania zaskarżając je:

1. w części dotyczącej pkt 3 zaskarżonego postanowienia zawierającego oddalone zarzuty apelacji w zakresie pkt II ppkt 11 „d”, pkt II ppkt 11 „e” zarzutów apelacyjnych;
2. pkt 1 „I” zaskarżonego postanowienia, mocą którego zmieniono pkt VI postanowienia Sądu Rejonowego w T. (sygn. akt I NsI[...]) „o tyle, że w miejsce zasądzonej kwoty 427.060’87 zł - zasądzić kwotę 377.592,20 zł”.

Zaskarżonemu postanowieniu zarzucił naruszenie prawa materialnego:

1. naruszenie art. 31 § 1 k.r.o. przez jego niewłaściwe zastosowanie w sprawie w sytuacji, gdy środki pieniężne w kwocie 292 588,13 zł z tytułu przyznanego wnioskodawczyni dofinansowania projektu nr [...] stanowią majątek wspólny stron, tj. ekspektatywę otrzymania dofinansowania która powstała w czasie trwania wspólności majątkowej, natomiast została wypłacona po zniesieniu wspólności małżeńskiej;
2. naruszenie art. 31 § 2 pkt 2 k.r.o. - poprzez jego niewłaściwe zastosowanie przez uznanie, iż środki pieniężne (dopłaty bezpośrednie do gruntów rolnych) otrzymane przez uczestnika z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w wysokości 19 069,51 zł stanowią dochód z majątku osobistego uczestnika i w związku z tym podlegają rozliczeniu w ramach podziału majątku wspólnego, podczas gdy dopłat

nie sposób traktować jako dochodu z majątku wspólnego czy osobistego w rozumieniu art. 31 § 2 pkt 2 k.r.o.

Zaskarżonemu postanowieniu zarzucił naruszenie prawa procesowego, które miało istotny wpływ na wydane rozstrzygnięcie, tj. art. 684 k.p.c. w zw. z art. 3 k.p.c. w zw. z art. 31 § 2 pkt 4 k.r.o., przez niewłaściwe ustalenie składu majątku wspólnego stron poprzez nieuwzględnienie składek zaewidencjonowanych na subkoncie ZUS wnioskodawczyni, o których mowa w art. 40a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 963, z późn. zm.), stanowiących składnik majątku wspólnego stron (art. 31 § 2 pkt 4 k.r.o.).

Skarżący wniósł o uchylenie przedmiotowego postanowienia w zaskarżonej części oraz o przekazanie sprawy Sądowi II instancji do rozpoznania.

Wnioskodawczyni wniosła o oddalenie skargi kasacyjnej w całości.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Odnosnie do zarzutu naruszenia prawa procesowego, tj. art. 684 k.p.c. w zw. z art. 3 k.p.c. w zw. z art. 31 § 2 pkt 4 k.r.o, przez niewłaściwe ustalenie składu majątku wspólnego stron poprzez nieuwzględnienie składek zaewidencjonowanych na subkoncie ZUS należy zauważyć, że zarzut ten jest niezasadny. Jak wynika z uzasadnienia tego zarzutu skargi kasacyjnej w przedmiotowej sprawie zdaniem skarżącego nie doszło do ustalenia ani przez Sąd I instancji, ani też przez Sąd II instancji faktu posiadania przez wnioskodawczynię składek na subkoncie w ZUS, bowiem jak wskazuje skarżący Sąd II instancji dysponował dowodami na okoliczność posiadania przez wnioskodawczynię subkonta w ZUS. Mianowicie w dowodach znajdujących się w aktach sprawy toczącej się przed Sądem II instancji znajduje się pismo ZUS (znak: [...]) dołączone do pisma wnioskodawczyni z dnia 19 września 2020 r. z którego wynika, iż wnioskodawczyni posiada od maja 2011 r. subkonto w ZUS, na którym zapisywane są jej składki. Na

tej podstawie zdaniem skarżącego Sąd drugiej instancji nie podjął w związku z tym z urzędu ustalenia składu i wartości majątku wspólnego o ten konkretny składnik.

Zgodnie z art. 684 k.p.c. skład i wartość spadku ulegającego podziałowi ustala sąd. Jak się przyjmuje w orzecznictwie Sądu Najwyższego „mimo wynikającej z art. 684 w związku z art. 567 § 3 k.p.c. reguły, że ustalenie składu i wartości majątku wspólnego małżonków należy do sądu, w związku z czym nie jest on związany twierdzeniami uczestników co do składu tego majątku (może np. ustalić, iż należy do niego określony przedmiot, choćby strony zgodnie twierdziły, że jest to składnik majątku osobistego jednego z nich), sąd nie ma obowiązku prowadzenia z urzędu dochodzeń w celu ustalenia, czy małżonkowie mieli jeszcze inne składniki majątkowe, niż te, na które wskazali (postanowienie z dnia 29 października 2020 r., V CSK 573/18).

Wyjątkowo dopuszczalne byłoby zgłoszenie w postępowaniu apelacyjnym objęcia podziałem także nowych składników majątkowych, jeśli na skutek wadliwości procesowych sąd pierwszej instancji zaniechał prowadzenia postępowania w kierunku prawidłowego ustalenia składu majątku wspólnego, w szczególności nie przeprowadził wnioskowanych wywiadów w instytucjach finansowych, których przeprowadzenie przez Sąd drugiej instancji doprowadziło do ujawnienia nowych składników majątkowych, wchodzących w skład majątku wspólnego. W takim stanie rzeczy nie może być mowy o naruszeniu zakazu wyrażonego w art. 383 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. (postanowienie SN z 31 maja 2019 r. IV CSK 116/18). *A contrario*, w innych przypadkach, obowiązują ogólne reguły dotyczące zgłaszania faktów i dowodów. (art. 381 k.p.c.). W nowszym orzecznictwie SN wskazuje się, że nałożony na sąd obowiązek działania z urzędu (art. 670 i art. 684 k.p.c.) nie zwalnia uczestników od obowiązku wskazywania dowodów dla stwierdzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne. Konsekwentnie na uczestniku postępowania, który podniósł fakt lub zarzut, spoczywa także ciężar wykazania jego prawdziwości (art. 6 k.c.). Te same zasady - korygowane przepisem art. 381 k.p.c. - dotyczą także postępowania apelacyjnego (postanowienie SN z 27 sierpnia 2020 r., IV CSK 140/20 i postanowienie SN z 17 marca 2004 r., II CK 67/03). W orzecznictwie wypowiedziano również pogląd, że jeżeli z jakichkolwiek względów prawomocne postanowienie o podziale majątku

wspólnego nie objęło wszystkich składników tego majątku, każdy z małżonków może żądać, w odrębnym postępowaniu, przeprowadzenia podziału uzupełniającego (por. uchwały Sądu Najwyższego z 28 sierpnia 1986 r., III CZP 47/86, OSNCP 1987, Nr 8, poz. 114, z 13 lutego 1987 r., III CZP 3/87, OSNCP 1988, nr 2-3, poz. 34). W rozpoznawanej sprawie kwestie związane z przynależnością do majątku wspólnego aktywów wnioskodawczynie na subkoncie ZUS nie była podnoszona i wskazywana w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, Skarżący nie wykazał, aby zgłosił ten aktyw do podziału ani też w sprawie nie wskazano żadnych dowodów na okoliczność istnienia tego rodzaju wierzytelności przed sądem pierwszej instancji. Apelacja uczestnika nie zawierała żadnych zarzutów w tym względzie, które uzasadniałyby naprawę, uzupełnienie, czy też skorygowanie postępowania przed sądem pierwszej instancji w toku postępowania apelacyjnego (apelacja k. 1588-1594). Sąd w postępowaniu apelacyjnym, w związku z podniesionymi zarzutami, przeprowadził uzupełniający dowód z opinii biegłego na okoliczność wartości składników podlegających podziałowi (postanowienie z 8 lipca 2020, k. 1620). Dowód na jaki powołuje się skarżący-pismo ZUS z 4.09.2020 r., znak [...], dołączone do pisma wnioskodawczynie z 19.09.2020 r. (k. 1741-1743), nie zawiera informacji o istnieniu i wielkości oraz wartości aktywów wnioskodawczynie na subkoncie ZUS, który, co do zasady, odmówił wnioskodawczynie udostępnienia informacji, gdyż pismo dotyczyło informacji o wysokości środków na subkoncie uczestnika K. Ł.. Nie istniała podstawa faktyczna oraz dowody do przyjęcia możliwości rozliczenia tego typu aktywów. Nie sformułowano także żądania rozliczenia tychże składek w postępowaniu przed sądem pierwszej (vide wniosek k. 2-7, odpowiedź uczestnika (k. 46-61). Żądanie rozliczenia składek wnioskodawczynie zaewidencjonowanych na subkoncie ZUS pojawia się w piśmie złożonym w sądzie 6.10.2020 r. (k. 1770), na dzień przed wydaniem zaskarżonego postanowienia przez sąd odwoławczy, przy czym żądanie to nie może być uznane za skutecznie zgłoszone, gdyż nie precyzuje wysokości składek i wysokości wierzytelności zgłoszonych do rozliczenia. Pominięcie, żądania i prowadzenia w tym przedmiocie postępowania dowodowego, które obciąża strony wywodzące z tego skutki prawne, zgłoszone nieskutecznie w toku postępowania apelacyjnego przed Sądem drugiej instancji było prawidłowe.

Stosowny wniosek musi zostać sprecyzowany co do kwoty rozliczenia i tytułu, zgłoszenie żądania nieprecyzyjnego, nie popartego stosowną inicjatywą dowodową daje podstawy do pominięcia twierdzenia lub dowodu na podstawie art. 381 k.p.c., który mógł być zgłoszony przed sądem pierwszej instancji.

W postanowieniu z 3 czerwca 2011 r., II CSK 330/10, Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że zgłoszenie roszczeń, o jakich mowa w art. 618 § 1 k.p.c., dopuszczalne jest do daty zamknięcia rozprawy przed sądem pierwszej instancji. Zgłoszenie ich przed sądem drugiej instancji jest zaś skuteczne, gdy powstały albo stały się wymagalne w trakcie postępowania międzyinstancyjnego. O zwrocie wydatków i nakładów sąd orzeka wyłącznie na wniosek zgłoszony w postępowaniu w pierwszej instancji, a domagający się ich zwrotu zobowiązany jest dokładnie określić te żądania, zgodnie z art. 187 § 1 pkt 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Stosownie zaś do art. 321 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., żądaniami tymi sąd jest związany. Z tych powodów zarzut ten należy uznać za niezasadny.

Nie jest zasadny zarzut naruszenia prawa materialnego art. 31 § 2 pkt 2 k.r.o. - poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że środki pieniężne (dopłaty bezpośrednie do gruntów rolnych) otrzymane przez uczestnika z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, w wysokości 19.069,51 zł, stanowią dochód z majątku osobistego uczestnika i w związku z tym podlegają rozliczeniu w ramach podziału majątku wspólnego, podczas gdy dopłat nie sposób traktować jako dochodu z majątku wspólnego czy osobistego w rozumieniu art. 31 § 2 pkt 2 k.r.o. W efekcie, zdaniem skarżącego, nie powinny podlegać rozliczeniu między stronami. Zarzut skargi kasacyjnej był, bowiem, skoncentrowany na jednej okoliczności, a mianowicie na takiej kwalifikacji wierzytelności z tytułu dopłat bezpośrednich (dopłat obszarowych), których charakter sprawia, że nie można ich traktować jako dochodu, czy to z majątku osobistego, czy to z majątku wspólnego i dokonywać rozliczenia. Jak się przyjmuje tzw. bezpośrednie dopłaty obszarowe traktowane są jako przychód (swoisty pożytek), który przynależy określonym podmiotom. W szczególności, w odniesieniu do gruntów, płatności bezpośrednie przysługują osobie, która faktycznie użytkuje grunty, utrzymuje je w dobrej kulturze rolnej zgodnej z ochroną środowiska (zgodnie z normami) oraz wypełnia wymogi zasady wzajemnej zgodności. Powiększają one więc odpowiednio jako dochód z

majątku odrębnego lub wspólnego osoby lub osób władających gruntami. Okoliczności te podnoszone w skardze kasacyjnej stanowią przesłanki przyznania bezpośredniej dopłaty obszarowej, natomiast podnoszone argumenty nie mają znaczenia dla kwalifikacji dopłat jako dochodu, który podlega rozliczeniu pomiędzy małżonkami.

W świetle postanowienia Sądu Najwyższego z 17 listopada 2011 r., IV CSK 93/11 – należy stwierdzić, że Sąd w postępowaniu działowym dokonuje rozliczeń z tytułu posiadania przedmiotów należących do majątku objętego wspólnością, pobranych pożytków i innych przychodów, nie wyłączając tzw. dopłat obszarowych.

Co do zasady, małżonkowie powinni podzielić się dopłatami unijnymi do gospodarstwa rolnego, otrzymanymi już po rozwodzie, a przed podziałem majątku (postanowienie Sądu Najwyższego z 13 grudnia 2013 r., III CZP 86/13). Dopłaty te stanowią więc dochód w rozumieniu art. 31 § 2 pkt 2 kro, który podlega rozliczeniu pomiędzy małżonkami i sąd prawidłowo dokonał ich rozliczenia.

Generalnie Sąd Najwyższy uznaje, że dopłaty unijne powinny być rozliczone przy podziale majątku, bo są dochodem z gospodarstwa rolnego, czyli z reguły majątku dotychczas wspólnego. Niezależnie od, tego także jeżeli kwalifikować je jako dochód, czy to z majątku wspólnego czy też z majątku odrębnego to taki dochód -niezależnie od źródła pochodzenia powiększa majątek wspólny. Tego rodzaju wierzytelności stanowią więc dochód, który podlega zaliczeniu do majątku dorobkowego stron i podlega podziałowi.

Nie jest także zasadny zarzut naruszenia art. 31 § 1 k.r.o. przez jego niewłaściwe zastosowanie w sprawie w sytuacji, gdy środki pieniężne w kwocie 292 588,13 zł z tytułu przyznanego wnioskodawcy dofinansowania projektu nr [...], zdaniem skarżącego stanowią majątek wspólny stron, tj. ekspektatywę otrzymania dofinansowania.

W przedstawionym stanie faktycznym sytuacja prawna, w której jedna ze stron złożyła wniosek o dofinansowanie nie może być w żadnej mierze być traktowane jako ekspektatywa dofinansowania projektu tj. prawa przyszłego - wierzytelności przyszłej na tyle ukształtowanej, że podlega ona rozliczeniu w ramach podziału majątku dorobkowego stron. Roszczenia majątkowe w czasie

trwania wspólności z tego tytułu nie weszły w jej skład. Rozliczeniom podlegają, co do zasady prawa (aktywa istniejące) natomiast samo złożenie wniosku o dofinansowanie stwarza dopiero możliwość uzyskania aktywu. Jest pierwszym z elementów łańcucha, który może prowadzić do powstania prawa. Natomiast koncepcja ekspektatywy zakłada maksymalnie ukształtowany stan prawny, który może stać się źródłem prawa podmiotowego z tym, że brakuje do tego jednego elementu do tego by prawo to zaistniało. W stanie faktycznym powstała wyłącznie szansa na ukształtowanie prawa w przyszłości. Nie można uznać, że taka sytuacja prawna, jest ekspektatywą (zaczątkiem prawa), która podlega rozliczeniu polegającego na samym fakcie złożenia wniosku o dofinansowanie w trakcie trwania wspólności ustawowej małżeńskiej. Okoliczność ta zaistniała w sytuacji, gdy nie zawarto umowy o dofinansowanie (umowę zawarto po ustaniu wspólności ustawowej małżeńskiej), która potencjalnie stwarzała podstawę do powstania roszczeń stron.

Z tych względów orzeczono na podstawie art. 3985 § 3 k.p.c., w zw. z art. 398⁶ § 2 k.p.c. w zw. z art. 519¹ § 4 pkt 4) k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c.

O kosztach orzeczono na podstawie art. 520 § 1 k.p.c.

[as]